

"יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ"

הרב פרופ' דניאל הרשקוביץ

מוקדש לעילוי נשמת גבי שירן ז"ל

- 1. ספר קהלת פרק ד פסוק יב**
ואם יתקפו האחד השנים יעמדו נגדו והחוט המשלש לא במהרה ינתק:
- 2. משנה מסכת קידושין פרק א משנה י**
כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ, לא במהרה הוא חוטא, שנאמר (קהלת ד): "והחוט המשלש לא במהרה ינתק". וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, אינו מן הישוב.
- 3. משנה מסכת אבות פרק ב משנה ב**
רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משפחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עון.
- 4. פירוש רבינו יונה שם**
רצונו לומר: דרך ארץ – מלאכה, כי לשון דרך ארץ פעמים שהוא כמשמעו ופעמים שהוא אמור למלאכה, הכל לפי הענין.
- 5. מגן אבות לרשב"ץ שם**
דרך ארץ - והוא העסק בצרכי מזונותיו, מלאכה או עסק או סחורה, כי שניהם כאחד טובים, אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך.
- 6. שולחן ערוך יורה דעה סימן צג סעיף א**
קדירה שבשל בה בשר, לא יבשל בה חלב. ואם בישל בה בתוך מעת לעת, אסור בנותן טעם. הגה: וצריך לשער נגד כל הקדירה.
- 7. ש"ך לר' שבתי ב"ר מאיר כהן שם**
משכחת לפעמים שיהא רוחב הקדרה גדול כ"כ שיחזיק מים שיהיו ששים נגדו כגון שנחשתה דק ורחבה גדול.
- 8. פתחי תשובה לר' אברהם צבי הירש אייזנשטט שם**
ועיין בספר מרכבת המשנה בקונטרס ברכות בחשבון שהאריך לבאר זה ע"פ המופת וע"ד האלגיבר"א.
- 9. משנה מסכת מקוואות פרק ג משנה ג**
בזר שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו, עד שיתחשב שלא נשתיר מן הראשונים שלשה לגין.
- 10. משנה מסכת אבות פרק א משנה י**
שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר, אהוב את המלאכה, ושנא את הרבנות, ואל תתודע לרשות:
- 11. רע"ב שם**
אהב את המלאכה - אפילו יש לו במה להתפרנס חייב לעסוק במלאכה. שהבטלה מביאה לידי שיעמום.
- 12. תוי"ט שם**
כתב הר"ב "אפילו יש לו במה להתפרנס וכו'", דהשתא אינו עושה המלאכה מפני שכרה אלא לאהבתה בעצמה. והיינו "אהוב" דקאמר, ולא אמר: "עשה מלאכה".
- 13. מסכת קידושין דף ל ע"ב**
אמר חזקיה, דאמר קרא: (קהלת ט, ט) "רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אֶהְבֵּת", אם אשה ממש היא - כשם שחייב להשיאו אשה, כך חייב ללמדו אומנות, אם תורה היא - כשם שחייב ללמדו תורה, כך חייב ללמדו אומנות.
- 14. מסכת קידושין דף כט ע"א**
רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד את בנו אומנות - מלמדו ליסטות. ליסטות סלקא דעתך? אלא, כאילו מלמדו ליסטות.
- 15. משנה מסכת אבות פרק ג משנה יז**
רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה.
- 16. פירוש המשניות לרמב"ם שם**
רוצה לומר בזה שכל שנים מאלו כל אחד משניהם מועיל במציאות האחר ומשלים זולתו.
- 17. רע"ב שם**
"אם אין דרך ארץ וכו'" - סוף שתורתו משתכחת ממנו.
- 18. מתוך נאומו של הראי"ה קוק בטקס חנוכת האוניברסיטה העברית, תרפ"ה**
המאורע הגדול של היום הזה, פתיחת המכללה העברית בירושלים בהר הצופים, בטקס כל כך נהדר, בחגיגה כל כך מלאה נהרה, בקבוץ אלפים ורבבות של בנינו ובנותינו מכל אפסי ארץ-ישראל ומארצות הגולה, מציג לפנינו את חזון הקודש של נבואה זו כמו חי בצורה של זעיר אנפין. שני מהלכים יש לרוח ישראל. מהלך אחד פנימי כלו קודש, כלו משמש להעמקת רוחו, ולאור תורתו בקרבו פנימה. לזה שמשו כל מכוני התורה אשר מעולם, מבצרי הנשמה אשר לישראל, הישיבות שהיו ושהנן, ושעתידות להיות בתוכנו להגדיל תורה ולהאדירה, במלא מובנה, גדלה ועשרה של השאיפה הקדושה הזאת בישראל מדור דור. ... המהלך השני של הרוח באומה, משמש לה לא רק להעמקת הקודש אשר לתורה בתוכה פנימה, כי אם גם שביל להוצאה והכנסה. להוציא מושגים וערכים של היהדות מתוך רשות היחיד שלנו אל רשות הרבים של העולם הכללי, שהרי בשביל כך הננו עומדים לאור עמים, ולהכניס גם מדעים כלליים מתוך האנושיות הרחבה, ולהתאים את הטוב וההתעמולה שלהם לאוצר חיינו בטהרתם, שסוף כל סוף גם הכנסה זו משמשת להוצאה מוסברת ומופעת מתוך עולמנו אל העולם הכללי. לשם כך תוכל המכללה לשמש כלי מכשיר

גדול ונשגב. ואהבת הדעת, אשר מאז היא מקננת בעם זו קניית, היא סמכתם לבנות היכל לחכמה ותושיה, והיום הזה אלפים ורבבות נאספו יחד לפתוח בחדות לב לרוחה את שערי הדעת

19. ילקוט שמעוני תורה פרשת בחוקותי רמז תרעא
"אם בחקתי תלכו" - יכול אלו המצוות? כשהוא אומר: "ואת מצותי תשמרו" הרי מצות אמורות, הא שאינו אומר "אם בחקתי תלכו" אלא שיהו ישראל עמלים בתורה

20. תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין פרק י הלכה ב
דואג אדם גדול בתורה היה

21. מדרש תהלים מזמור נב ועוד
בוא ולמד מדואג שהיה ראש לסנהדרין, שנאמר אביר הרועים אשר לשאול

22. מסכת סנהדרין דף קו ע"ב
אמר רבי אמי: אין תורתו של דואג אלא משפה ולחוף

23. מסכת יבמות דף עו ע"ב
"וְכִרְאוֹת שְׂאוֹל אֶת דָּוִד יֵצֵא לְקִרְאֵת הַפְּלִשְׁתִּי אֲמַר אֶל אַבְנֵר שֶׁר הַצָּבָא בֶּן מִי זֶה הַנַּעַר אַבְנֵר" (ש"א יז, נה) ... א"ל דואג האדומי: עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו. מאי טעמא? דקאתי מרות המואביה. א"ל אבנר, תנינא: "עמוני" - ולא עמונית, "מואבי" - ולא מואבית. אלא מעתה, "ממזר" - ולא ממזרת! ממזר כתיב, מום זר. "מצרי" - ולא מצרית! שאני הכא, דמפרש טעמא דקרא: (דברים כג, ה) "עַל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא קִדְמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֲם וּבַמִּים", דרכו של איש לקדם, ולא דרכה של אשה לקדם. היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים, ונשים לקראת נשים! אישתיק! מיד: "ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם" (ש"א יז, נו). התם קרי ליה "נער", הכא קרי ליה "עלם"? הכי קא אמר ליה: הלכה נתעלמה ממך, צא ושאל בבית המדרש! שאל, אמרו ליה: "עמוני" - ולא עמונית, "מואבי" - ולא מואבית. אקשי להו דואג כל הני קושייתא, אישתיקו. בעי לאכרוזי עליה. מיד: (ש"ב יז, כה) "וְעַמְשָׂא בֶן אִישׁ וְשֵׁמוֹ תִרְצָא הַיִּשְׂרָאֵלִי אֲשֶׁר בָּא אֶל אַבְיגַל בַּת נָחָשׁ", וכתב: (דה"א א, יז) "יִתֵּר הַיִּשְׁמַעְאֵלִי"? אמר רבא: מלמד, שחגר חרבו כישמעאל ואמר: כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: "עמוני" - ולא עמונית, "מואבי" - ולא מואבית

24. מסכת סנהדרין דף קב ע"א
(מלכים א יא, כט) "וַיִּרְבְּעִם יֵצֵא מִירוּשָׁלַם וַיִּמְצָא אֶתֹו אַחִיהַּ הַשִּׁילְנִי הַנְּבִיא בְּדֶרֶךְ וְהוּא מִתְכַּסֶּה בְּשִׁלְמָה חֲדָשָׁה וּשְׁנִיָּהם לְבָדָם בְּשִׁדָּה". מאי "בְּשִׁלְמָה חֲדָשָׁה"? אמר רב נחמן: כשלמה חדשה, מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי. דבר אחר: שלמה חדשה - שחידשו דברים שלא שמעה אזן מעולם. מאי "וּשְׁנִיָּהם לְבָדָם בְּשִׁדָּה"? אמר רב יהודה אמר רב: שכל תלמידי חכמים דומין לפניהם כעשבי השדה

25. מסכת סנהדרין שם
(מלכים א יג, לג) "אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרך הרעה". מאי "אחר"? אמר רבי אבא: אחר שתפשו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו, ואמר לו: חזור בך, ואני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו, מי בראש? בן ישי בראש! אי הכי לא בעינא

26. מסכת סנהדרין דף צ ע"א
שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להן חלק לעולם הבא. שלשה מלכים: ירבעם, אחאב, ומנשה ... ארבעה הדיוטות - בלעם, ודואג, ואחיתופל, וגחזי

27. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן פרק כח
רבי יהודה בן אילעי אומר כל העושה דברי תורה עיקר ודרך ארץ טפל עושיין אותו עיקר בעולם הבא. דרך ארץ עיקר ודברי תורה טפל עושיין אותו טפל בעולם הבא. משלו משל למה הדבר דומה? לאיסטריטיא שהיא עוברת בין שני דרכים, אחת של אור ואחת של שלג. אם מהלך כנגד האור - הרי נכווה באור, ואם מהלך נגד שלג - הרי הוא לוקה בצנינה. כיצד יעשה? ילך בינתיים ויזהר בעצמו שלא יכווה באור ושלא ילקה בצנינה

28. מסכת ברכות דף נד ע"א ועוד
חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, שנאמר: (דברים ו) "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו'". "בכל לבבך" - בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע

29. מסכת קידושין דף ל ע"ב ועוד
כך הקב"ה אמר להם לישראל: בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה - אין אתם נמסרים בידו, שנאמר: (בראשית ד) "הלא אם תטיב שאת", ואם אין אתם עוסקין בתורה - אתם נמסרים בידו, שנאמר: "לפתח חטאת רובץ"

30. מסכת סוכה דף נב ע"ב ועוד
תנא דבי רבי ישמעאל: אם פגע בך מנוול זה - משכהו לבית המדרש

31. מסכת ברכות דף לב ע"א
אמרי דבי רבי ינאי, כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די - הוא גרם שעשו את העגל ... אמר רבי אושעיא: משל, לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים, האכילה כרשינין והיתה מבעטת בו. אמר לה: מי גרם לך שתהא מבעטת בי - אלא כרשינין שהאכלתיך ... אמר רב ששת: היינו דאמרי אינשי מלי כריסיה זני בישי, שנאמר: (הושע יג, ו) "כְּמִרְעִיתִם וַיִּשְׁבְּעוּ שְׁבָעוּ וַיִּרְם לָבָם עַל פִּן שְׂכָחוֹנִי", רב נחמן אמר מהכא: (דברים ח, ד) "וְרָם לְבַבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה'", ורבנן אמרי מהכא: (דברים לא, כ) "וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשַׁן וּפְנָה", ואי בעית אימא מהכא: (דברים לב, טו) "וַיִּשְׁמַן וַיִּשְׂרֹן וַיִּבְעַט". אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה? שנאמר: (הושע ב, י) "וְכִסְף הַדְּבִיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לְבַעַל"

32. מסכת בבא מציעא דף קז ע"ב, מסכת בבא בתרא דף ס ע"ב, מסכת סנהדרין דף יח ע"א ודף יט ע"א
ואמר ריש לקיש קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים